

Anonimizuota versija

Vertimas

C-603/19 – 1

Byla C-603/19

Prašymas priimti prejudicinį sprendimą

Gavimo data:

2019 m. rugpjūčio 9 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Špecializovaný trestný súd (Slovakijos Respublika)

Nutarties pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2019 m. liepos 24 d.

Kaltintojas:

Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky

Kaltinamieji:

TG ir UF

<...>

[bylos numeris]

NUTARTIS

Špecializovaný trestný súd (Specializuotas baudžiamųjų bylų teismas, toliau – Specializuotas baudžiamųjų bylų teismas) <...> [teismo sudėtis] baudžiamojoje byloje prieš TG ir jos dalininką dėl sukčiavimo subsidijų srityje – veikos, numatytos *Zákon č. 300/2005, Trestný zákon (Baudžiamasis kodeksas)* 20 straipsnio 1 dalyje, 225 straipsnio 1 dalyje ir 6 dalies a punkte, bei dėl kitų veikų 2019 m. liepos 24 d. Pezinoke įvykusiame uždarame posėdyje

nutarė:

Pagal 1957 m. kovo 25 d. Romoje pasirašytos Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonos sutarties redakcija) 267 straipsnį, taikydamas 290 straipsnio 1 dalies nuostatas, dėl *Zákon č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok* (Baudžiamojo proceso kodeksas) 283 straipsnio 1 dalyje ir 244 straipsnio 4 dalyje nurodytų pagrindų prašo Europos Sąjungos Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą šiais klausimais dėl teisės aktų aiškinimo:

1. Ar 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai (visų pirma teisė aktyviai dalyvauti baudžiamajame procese ir teisė gauti kompensaciją baudžiamojo proceso metu), kurios pagal savo pobūdį nėra suteikiamos tik fiziniam asmeniui kaip jaučiančiai būtybei, yra taikytina ir juridiniams asmenims bei valstybei, t. y. valstybės institucijoms, kai pagal nacionalinės teisės nuostatas jiems baudžiamajame procese suteikiamas nukentėjusio asmens statusas?
2. Ar Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 17 ir 47 straipsnius¹, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 325 straipsnį ir 1999 m. birželio 21 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1260/99 38 straipsnio 1 dalies h punktą, siejamą su 1994 m. liepos 11 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1681/94, atitinka tokie teisės aktai ir jurisprudencija², pagal kuriuos valstybė baudžiamajame procese negali imtis veiksmų siekdama, kad jai būtų atlyginta žala, patirta dėl įtariamojo sukčiavimo³, kai buvo pasisavintos Europos Sąjungos biudžeto lėšos, taip pat negali, vadovaudamasi Baudžiamojo proceso kodekso 256 straipsnio 3 dalimi, apskūsti nutarties, kurioje teismas nurodė, jog ji neskundžiama, arba neleido jai atstovaujančiai administracijai pagrindiniame posėdyje paprašyti skirti jai, kaip nukentėjusiajai, kompensaciją, ir juose nėra numatyta kito tipo procedūra, kurią vykdant ji galėtų pasinaudoti teise gauti kompensaciją iš kaltinamojo, todėl negalima netgi užtikrinti jos teisės į kompensaciją už kaltinamojo padarytą žalą turtui ir turtinėms teisėms, kaip numatyta Baudžiamojo proceso kodekso 50 straipsnyje, todėl ta teisė *de facto* tampa neįgyvendinama?
3. Ar 1998 m. gegužės 7 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 994/98 2 straipsnyje, siejamame su 2001 m. sausio 12 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 69/2001 2 straipsnio 2 dalimi, vartojama sąvoka

¹ „Protection of the EU Charter for Private Legal Entities and Public Authorities. The Personal Scope of Fundamental Rights within Europe Compared“, *Utrecht Law Review*, n. 1/15, pateikta internete: <https://www.utrechtlawreview.org/ailicles/abslract/10.18352/ulr.490/>.

² 2017 m. lapkričio 29 d. *Najvyšší súd Slovenskej republiky* (Slovakijos Respublikos Aukščiausiasis Teismas) baudžiamųjų bylų skyriaus nuomonė, <...> [bylos numeris].

³ Nustačius pagrindinio teismo posėdžio datą, įtariamasis tampa kaltinamuoju.

„ta pati įmonė“ turi būti aiškinama tikrai formaliai, t. y. taip, kad yra būtina ir pakankama nustatyti, ar atitinkamos bendrovės pagal nacionalinę teisę turi savarankišką teisinį subjektiškumą, todėl kiekvienai iš tų bendrovių būtų galima suteikti iki 100 000 EUR dydžio valstybės pagalbos sumą, ar lemiamas kriterijus yra tiems patiems asmenims priklausančių ir per juos susijusių bendrovių veiklos vykdymo ir valdymo faktinės sąlygos, tarsi tai būtų vienos patronuojančiosios įmonės valdomų patronuojamųjų įmonių sistema, net jeigu pagal nacionalinę teisę visos jos turėtų savo teisinį subjektiškumą, todėl jos turėtų būti laikomos „ta pačia įmone“ ir, kaip grupė, galėtų tikrai vieną kartą gauti ne didesnę kaip 100 000 EUR valstybės pagalbą?

4. Ar pagal 1995 m. liepos 26 d. Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos konvenciją⁴ terminas [atlygintina] „žala“ reiškia tik tą nepagrįstai gautų lėšų dalį, kuri tiesiogiai susijusi su sukčiavimu, ar taip pat reiškia faktiškai patirtas ir tiksliai dokumentuose nurodytas išlaidas bei panaudotą įnašą, jeigu iš įrodymų matyti, kad jų išlaidos buvo būtinos siekiant nusišalinti sukčiavimą, pavélinti sukčiavimo nustatymą ir gauti visą suteiktos valstybės pagalbos sumą?

<...> [bylos nagrinėjimo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme sustabdymas]

Motyvai

- 1 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikia Specializuotas baudžiamųjų bylų teismas, kuris yra pirmosios instancijos teismas. Jo kompetencijai priskirti sunkiausi nusikaltimai⁵, įskaitant Baudžiamojo kodekso 261 straipsnyje numatytą kenkimą Europos Sąjungos finansiniams interesams. Skundus dėl sprendimų nagrinėja apeliacinės instancijos teismas *Najvyšší súd Slovenskej republiky* (Slovakijos Respublikos Aukščiausiasis Teismas, toliau – Slovakijos Respublikos Aukščiausiasis Teismas).
- 2 2019 m. balandžio 30 d. įvykusiame pagrindiniame posėdyje teismas pranešė bylos šalims, kad norėtų pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą, kartu nurodė tokio kreipimosi priežastis ir paragino šalis pareikšti savo nuomonę ir pateikti pastabas.

⁴ 2017 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1371 dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis (OL L 198, 2017, p. 29).

⁵ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 83 straipsnis.

- 3 Prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindas yra (pasikartojantis)⁶ Slovakijos Respublikos teismų jurisprudencijos nevienodumas ir aplinkybė, kad Specializuotas baudžiamųjų bylų teismas atmetė Slovakijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus nuomonę, kuri iš tikrųjų yra privaloma Specializuotam baudžiamųjų bylų teismui⁷.
- 4 Prejudicinis sprendimas, kurį prašoma priimti, yra reikalingas siekiant įvertinti kaltinamųjų kaltės laipsnį ir nusikaltimo mastą apkaltinamojo nuosprendžio atveju, taip pat sudaryti sąlygas teismui priimti sprendimą dėl baudžiamojoje byloje nukentėjusių asmenų padėties ir dėl prašymų skirti kompensaciją vykdymo.

I. Ginčo esmė ir faktinės aplinkybės

- 5 Atsakovai TG ir UF yra teisiami Specializuotame baudžiamųjų bylų teisme pagal 2015 m. sausio 7 d. *Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky* (Slovakijos Respublikos generalinės prokuratūros specialiosios prokuratūros tarnyba) prokuroro kaltinimą dėl bendrininkaujant vykdytos tęstinės nusikalstamos veikos sunkinančiomis aplinkybėmis – su subsidijomis susijusio sukčiavimo, numatyto Baudžiamojo kodekso 225 straipsnio 1 dalyje ir 6 dalies a punkte, ir kenkimo Europos Sąjungos finansiniams interesams, numatyto Baudžiamojo kodekso 261 straipsnio 1 dalyje ir 4 dalies a punkte.
- 6 Kaltintojas nurodė tokias faktines bylos aplinkybes:
- 7 2005 m. lapkričio 10 d. *Ústredie práce sociálných vecí a rodiny* (Darbo, socialinių ir šeimos reikalų centrinė įstaiga) paskelbė kvietimą dalyvauti konkurse Nr. 1/2005, o 2006 m. vasario 20 d. – kvietimą dalyvauti konkurse Nr. 1/2006, kviesdama teikti paraiškas gauti negrąžinamai fiksuoto dydžio valstybės biudžeto dotacijai (toliau – dotacija) pagal *de minimis* pagalbos schemą, kuria siekta paremti darbo vietų kūrimą labai mažose įmonėse bei paskatinti kurti neįgaliesiems skirtas darbo vietas neįgaliųjų dirbtuvėse ir darbovietėse. Kvietimo dalyvauti konkurse Nr. 1/2006 atveju dotacija buvo 75 % finansuojama iš Europos socialinio fondo.

⁶ Generalinės advokatės Juliane Kokott išvados byloje C-73/16 1 punktas ir Specializuoto baudžiamųjų bylų teismo pateiktas prejudicinis klausimas byloje *UL ir VM*, C-709/18.

⁷ Pagal *Zákon č. 757/2004 Z.z. o súdoch* (Įstatymas Nr. 757/2004 dėl teismų sistemos) 21 straipsnio 3 dalies a punktą Slovakijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo skyrius priima bendrą nuomonę dėl įstatymų ir kitų teisės normų aiškinimo, kuri *erga omnes* yra privaloma tuo atveju, kai Aukščiausiojo Teismo skyrių didžiųjų kolegijų galutiniuose sprendimuose yra pateikti skirtingi išaiškinimai. Pagal Aukščiausiojo Teismo procedūros reglamento, paskelbto Įstatymų rinkinyje Nr. 200/2016, 2 straipsnio 15 punktą teismai, priimdami sprendimus, remiasi priimta nuomone.

- 8 Kvietime dalyvauti konkurse Nr. 1/2005 nurodyta dotacija buvo išmokėta kaip vienkartinė išmoka, o pagal kvietimą dalyvauti konkurse Nr. 1/2006 skirta dotacija buvo suteikta dokumentais patvirtintų išlaidų kompensavimo forma.
- 9 Dotacija buvo skirta darbo vietų kūrimo (darbo užmokesčiui, socialinio draudimo įmokoms ir sveikatos draudimo) išlaidoms bei papildomoms (darbo vietos materialinės ir techninės bazės) išlaidoms padengti pirmuosius 12 mėnesių. Pagalbos gavėjas privalėjo išlaikyti darbo vietą ne trumpiau kaip 3 metus.
- 10 2005 m. gegužės – gruodžio mėn. laikotarpiu kaltinamieji įsteigė šešių bendrovių „tinklą“, o vėliau, 2006 m. kovo mėn., – dar devynias kitas bendroves įvairiuose miestuose – rajonų centruose, kurių pavadinimuose buvo žodis *Infoservis* ir rajono centro, kuriame buvo bendrovės buveinė, pavadinimas⁸. Be šių bendrovių, sausio ir kovo mėn. jie įsteigė dar keturias bendroves, kurių pavadinimas buvo kitoks. Visais atvejais buvo įsteigtos ribotos atsakomybės bendrovės.
- 11 Atsakovai veikė kaip tų bendrovių nariai ir direktoriai.
- 12 Tačiau kaltinimai pareikšti tik toms bendrovėms, kurioms dotacija buvo faktiškai skirta ir išmokėta (iš viso dešimt bendrovių).
- 13 Devynių bendrovių, įsteigtų 2006 m. kovo mėn., atveju dotacija nebuvo suteikta arba dėl to, kad paraiškos nebuvo patvirtintos atsižvelgiant į įtarimą sukčiavimu, arba dėl to, kad jos buvo patvirtintos tik mažesniam darbuotojų skaičiui nei buvo nurodytas kaltinamųjų paraiškose. Vėliau šios bendrovės nevykdė jokios kitos verslo veiklos ir 2007 m. buvo perleistos tretiesiems asmenims.
- 14 Visa kaltinamųjų prašyta suma sudarė 1 636 917,91 EUR. Pagal sutartis su rajonu darbo, socialinių ir šeimos reikalų centrinėmis įstaigomis buvo nustatyta 750 613,79 EUR bendra suma. Faktiškai buvo išmokėta suma, lygi 654 588,34 EUR, iš jų 279 272,18 EUR buvo skirta iš Europos Sąjungos biudžeto ir 375 316,20 EUR – iš Slovakijos Respublikos valstybės biudžeto.
- 15 Kiekvienoje atskiroje bendrovėje iš viso dirbo 107 (šimtas septyni) neįgalieji, bet jų profesinė veikla nebuvo susijusi su paraiškose dėl dotacijų nurodytais tikslais. Prisiekusiojo eksperto atliktos ekspertizės duomenimis, visos bendrovės patyrė nuostolių. Darbuotojų veikla buvo tik formali, be realaus ekonominio turinio. Nepaisant to, visiems darbuotojams buvo reguliariai mokamas darbo užmokestis, sveikatos draudimo įmokos ir socialinio draudimo įmokos.
- 16 Materialinę ir techninę įrangą kiekvienai atskirai bendrovei, be kitų įmonių, patiekė ir bendrovė *RAMADA Slovakia s.r.o.*, kuri vis dėlto nevykdė jokios realios

⁸ *Infoservis Košice, s. r. o., Infoservis Prešov, s. r. o., Infoservis Vranov, s. r. o., Infoservis Michalovce, s. r. o., Infoservis Trebišov, s. r. o., Infoservis Poprad, s. r. o., Infoservis Bardejov, s. r. o., Infoservis Humenné, s. r. o., Infoservis Lučenec, s. r. o., Infoservis Rožňava, s. r. o., Infoservis Spišská Nová Ves, s. r. o., Infoservis Martin, s. r. o., Infoservis Žilina, s. r. o., Infoservis Banská Bystrica, s. r. o. ir Infoservis Zvolen, s. r. o.*

veiklos. Vienintelės jos įplaukos buvo iš bendrovių *Infoservis* gauti mokėjimai. Bendrovės sąskaitų išrašuose nematyti jokių mokėjimų veiklos išlaidoms padengti ar apmokėjimų už prekes arba paslaugas. Pervestos lėšos vėliau buvo grynaisiais pinigais atsiimtose iš bendrovės sąskaitų.

- 17 Į kitas sąskaitas faktūras buvo įtrauktos išlaidos, susijusios su patalpų nuoma, internetu, energija, vandeniu, telefono ryšiu, ir kitos būtinosios veiklos išlaidos, kurios buvo tinkamai dokumentuotos ir įrodytos.
- 18 Vykstant procesui kaltinamieji prašo sumažinti kaltinamajame akte nurodytą patirtos žalos dydį, susijusį su patirtomis išlaidomis, ir, atsižvelgiant į tai, perkvalifikuoti nusikalstamą veiklą, pripažįstant ją lengvesne.
- 19 Kaltinamieji valdė šias bendroves iš *Infoservis* buveinės, įsteigtos Košicėje, kur buvo jų įprastinė gyvenamoji vieta. Po vieną kiekvienos bendrovės darbuotoją kaltinamieji buvo paskyrę jos vadovu. Jau savo paraiškose [dėl dotacijos] kaltinamieji buvo išreiškę ketinimą įsteigti po vieną *Infoservis* kiekviename Slovakijos Respublikos rajone. Slovakijos Respublikoje yra 79 rajonai.
- 20 Bendrovių *Infoservis* veiklos tikslas turėjo būti konkretaus rajono ekonominės veiklos vykdytojų duomenų bazių, panašių į *trivago.com*, sukūrimas ir tarpininkavimas teikiant informaciją būsimiems klientams nemokama telefono linija.
- 21 Pasibaigus dotacijos skyrimo terminui, 2007 m. balandžio 20 d. kaltinamieji perdavė jiems priklausiusias kiekvienos bendrovės akcijas bendrovei *AZ-Dendy, s.r.o.*, kurios registruotoji buveinė buvo Čekijos Respublikoje, o jos nominalus direktorius⁹ buvo Čekijos Respublikos pilietis. Vėliau šios bendrovės nevykdė jokios, net ir formalios, veiklos. Iškart po to darbo santykiai su visais darbuotojais buvo nutraukti.
- 22 Nukentėjusiosios – kompetentingos rajono darbo, socialinių ir šeimos reikalų tarnybos – tinkamai ir laiku pareikalavo, kad kaltinamieji tyrimo etapu atlygintų padarytą žalą, kurios suma lygi faktiškai išmokėtai dotacijai.
- 23 Turto, kurį kaltinamieji deklaravo dotacijos išmokėjimo laikotarpiu, bendrovių patalpose neberasta. Bendrovės buvo automatiškai išbrauktos iš įmonių registro.

II. Nacionalinės teisės aktai

- 24 Pagal Baudžiamojo kodekso 124 straipsnio 1 dalį terminas „žala“ reiškia arba turtui padarytą žalą, arba realų turto sumažėjimą, arba žalą nukentėjusiosios šalies teisėms, arba bet kokią kitą žalą, priežastiniu ryšiu susijusią su nusikalstama veika, neatsižvelgiant į tai, ar žala padaryta daiktams, ar teisėms. Pagal tą patį

⁹ Asmuo, veikiantis kaip kito asmens dalininkas ir (arba) direktorius ir vykdamas jo nurodymus siekiant nusišvęsti tikrojo savininko tapatybę.

įstatymą žala taip pat laikomas pelno siekimas, priežastiniu ryšiu susijęs su nusikalstama veika.

25 Baudžiamojo proceso kodeksas

Slovakijos Respublikos baudžiamojoje teisėje sąvokos „nusikaltimo auka“¹⁰ ir „nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo“ skiriasi.

Pagal 46 straipsnio 1, 3 ir 4 dalis nukentėjusysis yra asmuo, kuriam dėl nusikalstamos veikos buvo padaryta turтинė žala. Toks asmuo turi teisę reikalauti kompensacijos, teikti prašymus dėl įrodymų pateikimo ar papildymo, pateikti įrodymus, susipažinti su bylos medžiaga ir ją nagrinėti, dalyvauti pagrindiniame posėdyje [ir] pareikšti savo nuomonę dėl įrodymų rinkimo, pateikti savo išvadas, [tame pačiame Baudžiamojo proceso kodekse] apibrėžtu mastu naudotis teisių gynimo priemonėmis, taip pat gauti informaciją apie baudžiamojo proceso eigą. Nukentėjusysis, kuris pagal įstatymą turi teisę į dėl kaltinamojo padarytos nusikalstamos veikos patirtos žalos atlyginimą, taip pat turi teisę siūlyti teismui apkaltinamajame nuosprendyje nustatyti kaltinamojo pareigą atlyginti padarytą žalą; nukentėjusysis turi pateikti tokį prašymą ne vėliau kaip iki ikiteisminio tyrimo etapo pabaigos. Prašyme turi būti aiškiai nurodyta, dėl kokių priežasčių ir kokių mastu naudojama teise į žalos atlyginimą. Jeigu civilinėje byloje arba anksčiau nagrinėtoje kitoje byloje jau yra priimtas sprendimas dėl šios teisės, jokie prašymai nebegali būti pateikti.

Pagal 50 straipsnio 1 dalį, jeigu pagrįstai baiminamasi, kad bus nebeįmanoma arba sudėtinga įgyvendinti nukentėjusiojo teisę į dėl nusikalstamos veikos patirtos žalos atlyginimą, galima užtikrinti teisę į tikėtiną žalos sumą.

Pagal 256 straipsnio 3 dalį, jeigu nukentėjusiojo teises įgyvendina asmuo, kuriam ši teisė akivaizdžiai nepriklauso, teismas nutartyje paskelbia, kad tam asmeniui neleidžiama prašyti kompensacijos pagrindiniame teismo posėdyje. Tuo sprendimu neuždraudžiama pareikšti kompetentingai institucijai ieškinį dėl žalos atlyginimo. Tokia nutartis yra neskundžiama.

Pagal 287 straipsnio 1 dalį, jeigu teismas nuteisia kaltinamąjį už nusikalstamą veiką, kuria jis padarė žalą kitiems, paprastai nuosprendyje kaltinamajam nurodoma ir atlyginti žalą nukentėjusiajam, jeigu teise į žalos atlyginimą buvo pasinaudota tinkamai ir laiku. Teismas visada įpareigoja kaltinamąjį kompensuoti neatlygintą žalą arba neatlygintą žalos dalį, jeigu jos suma yra įtraukta į nuosprendžio, kuriuo kaltinamasis buvo pripažintas kaltu, rezoliucinėje dalyje nurodyto veiksmo aprašymą.

¹⁰ Ši apibrėžtis atitinka 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai, 2 straipsnio 1 dalies a punktą [ir yra pateikta] *Zákon č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov* (Įstatymas Nr. 274/2017 dėl nusikaltimų aukų) 2 straipsnio b punkte.

Pagal 307 straipsnio 1 dalies c punktą nukentėjusysis gali apskųsti nuosprendį tik dėl jo rezoliucinės dalies, kurioje išdėstytas sprendimas dėl žalos atlyginimo, neteislingumo.

- 26 Pagal *Zákon č. 513/1991 Z.z., Obchodný zákonník* (Įstatymas Nr. 513/1991, Prekybos kodeksas) ribotos atsakomybės bendrovė yra juridinis asmuo, turintis savo teisinį subjektiškumą, kuris skiriasi nuo jos direktorių ir dalininkų teisinio subjektiškumo¹¹. Bendrovė už bet kokį savo įsipareigojimų pažeidimą atsako visu savo turtu. Dalininkas atsako už bendrovės įsipareigojimus suma, neviršijančia neįmokėto jo įnašo, kuris yra įtrauktas į įmonių registrą.
- 27 Pagal *Zákon č. 231/1999 Z.z. o štátnej pomoci* (Įstatymas Nr. 231/1999 dėl valstybės pagalbos) 18 straipsnio 2 ir 3 dalis¹² valstybės pagalba yra teikiama pagal sutartį, išskyrus valstybės pagalbą, kuri teikiama netiesiogiai; jeigu valstybės pagalba iš valstybės ar savivaldybės biudžeto arba [specialiojo] fondo buvo išmokėta valstybės reikmėms, sąlygų, kuriomis suteikta valstybės pagalba, neįvykdymas yra laikomas biudžetinės drausmės pažeidimu.
- 28 Pagal *Zákon č. 523/2007 Z.z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy* (Įstatymas Nr. 523/2007 dėl valdžios sektoriaus biudžeto taisyklių) 31 straipsnį juridinis arba fizinis asmuo, kuris pažeidė finansų teisės aktus, yra įpareigotas grąžinti lėšas į biudžetą, iš kurio jos buvo suteiktos arba paimtos, o jų suma yra lygi finansų teisės aktų pažeidimo dydžiui; jis taip pat privalo sumokėti baudą. [Paprastai] už finansų teisės aktų pažeidimą įpareigojama sumokėti finansinio pažeidimo dydį atitinkančią sumą, finansinę nuobaudą ir baudą. Jų skyrimą ir taikymą reglamentuoja bendrosios administracinio proceso taisyklės.

III. Jurisprudencija¹³

- 29 2017 m. lapkričio 29 d. Slovakijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus nuomonė <...> [bylos numeris] (toliau – nuomonė Tpj 39-60/2017)¹⁴.

¹¹ 2017 m. balandžio 5 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Orsi* (C-217/15 ir C-350/15), 2014 m. gegužės 20 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje *Pirttimäki prieš Suomiją*, Nr. 35232/11, ir 2005 m. gruodžio 13 d. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas dėl nepriimtino byloje *Veselá ir Loyka prieš Slovakijos Respubliką*, Nr. 58411/00, ir kiti.

¹² Aptariamą nuostatą šiuo metu atitinka nuo 2009 m. sausio 1 d. galiojančio *Zákon č. 528/2008 Z.z. o pomoci a podpore poskytovanej z fondov Európskeho spoločenstva účinný* (Įstatymas Nr. 528/2008 dėl Europos Bendrijos fondų teikiamos pagalbos ir paramos) 26 ir paskesni straipsniai.

¹³ Minėti sprendimai iš dalies keičiami siekiant aiškumo ir išlaikant jų esminį turinį; aprašydamas jurisprudenciją, šis teismas išreiškia poreikį iškelti struktūrinę problemą, atsižvelgdamas į generalinio advokato Michal Bobek išvadą byloje C-310/16.

¹⁴ Nuomonė buvo priimta baudžiamojoje byloje dėl tęstinės nusikalstamos veikos – mokesčių vengimo – ir neteisėto prašymo sugrąžinti pridėtinės vertės mokesťį (mokestinio sukčiavimo),

A/I. Valstybės turinės teisės, kylančios iš atskirų tipų mokesčiams taikomų teisės normų, dėl kurių sprendimą savo kompetencijos srityje pirmiausia priima kompetentinga administravimo institucija Mokesčių kodekse nustatyta tvarka, įskaitant teisę, kylančią iš mokesčių mokėtojo neteisėtai pateikto prašymo dėl pridėtinės vertės mokesčio atskaitos arba muito sugražinimo, yra administracinio pobūdžio ir sprendimus šiuo klausimu turi nagrinėti administracinis teismas, vadovaudamasis Administracinio proceso kodeksu. Kadangi yra tokio pobūdžio, valstybės turinė teisė į žalos atlyginimą negali būti įgyvendinta baudžiamojo proceso metu – per vadinamąjį šalutinį teismo procesą. Sprendimų dėl valstybės patirtos turinės žalos atlyginimo nepriima netgi civilinių bylų teismas, nes atitinkamos teisės pripažinimas nepatenka į teismų kompetencijos sritį. Taigi reikia atmesti galimybę, kad institucijų (administracinių ir teismo) kompetencija sutaps arba kils kompetencijos kolizija, konkrečiai, kad bus dubliuojami sprendimai dėl tos pačios teisės.

Aplinkybė, kad minėta turinė teisė (grindžiama materialinės mokesčių teisės aktų normomis) mokestinio nusikaltimo, dėl kurio iškelta baudžiamoji byla, atveju kiekybiniu požiūriu atitinka žalos sumą tuo metu, kai nustatoma nusikalstamos veikos sudėtis (konkrečių mokestinių nusikaltimų sudedamosios dalys), visiškai nekeičia ankstesniuose punktuose padarytos išvados. Panašiai, kalbant apie šalutinę bylą, nėra svarbu, ar mokestinis reikalavimas yra nukreiptas į juridinį asmenį, o faktiškai susijusiu mokestiniu nusikaltimu įtariamasis asmuo yra tikrai fizinis asmuo, dėl kurio elgesio yra padaryta nusikalstama veika; reikalavimas, kad toks teisės pažeidėjas atlygintų žalą, neturi dvigubo pagrindo.

Nepaisant to, kad negali įgyvendinti mokestinio turinio reikalavimo šalutinėje byloje, Slovakijos Respublika, kuriai atstovauja kompetentinga institucija, yra nukentėjusioji šalis dėl mokestinio nusikaltimo iškeltaje baudžiamojoje byloje ir turi kitas Baudžiamojo proceso kodekse nustatytas teises.

II. Jeigu pagrindiniame teismo posėdyje, kuriame nagrinėjama baudžiamoji byla, yra pareiškiamas turinis mokestinis reikalavimas (kaip antai reikalavimas, kad fizinis ar juridinis asmuo atlygintų padarytą žalą), teismas nutartimi neleidžia nukentėjusiajam dalyvauti pagrindiniame posėdyje tik siekiant pateikti prašymą leisti įgyvendinti teisę į žalos atlyginimą. Nukentėjusysis lieka šalies pozicijoje likusios jo procesinių teisių dalies atžvilgiu. Tai galioja net ir tuo atveju, kai dėl reikalavimo jau buvo priimtas galutinis sprendimas mokestinėje byloje, nes dėl *res judicata* statuso susidariusi kliūtis iškyla tik įgyvendinant teisę į žalos atlyginimą, dėl kurios yra priimtas sprendimas, bet ne kokią nors kitą teisę.

kurio bendra suma sudaro apie 58 171 046,79 EUR. Iš nuomonėje [Tpj 39-60/2017] pateiktų išvadų aiškėja, kad ji vienodai taikoma visais atvejais, kai žalos sumos apskaičiavimo teisinis pagrindas yra administracinės teisės normos – mokesčių, PVM, muitų, valstybės pagalbos, negražinamų dotacijų, subsidijų žemės ūkiui, nusikaltimų aplinkai ir kt. Šiuo metu Slovakijos Respublikos teritorijoje vyksta keletas baudžiamųjų procesų dėl mokestinio sukčiavimo, mokesčių ir muitų slėpimo ir kenkimo Europos Sąjungos finansiniams interesams, kurių vertė siekia dešimtis milijonų eurų.

B/I. A dalies I ir II punktuose nurodyti teisiniai argumentai *mutatis mutandis* taikomi ir bet kokioms kitoms turinėms teisėms, kurios, turint omenyje jų materialų pagrindą (t. y. atsižvelgiant į tokią teisę reglamentuojančią teisės nuostatą), nepavirsta reikalavimu atlyginti žalą, visų pirma neturtinę žalą. Todėl, atsižvelgiant į šios teisės pobūdį, tai nėra nusikaltimo sudėties elementas, nes galiausiai žalos piniginė išraiška gali būti tokia pat.

II. Tuo atveju, kai nusikalstama veika yra susijusi su floros ir faunos apsaugos pažeidimu, kaip numatyta Baudžiamojo kodekso 305 straipsnyje, nusikaltimo sudėties elementas atitinka teisinę žalos apibrėžtį ir, piniginės išraiškos lygmeniu, Gamtos apsaugos įstatyme nustatytą socialinę vertę. Tačiau sprendimas dėl prašymo atlyginti materialinę žalą (savivaldybei), padarytą be leidimo nukirtus medį, įskaitant medžio socialinės vertės nustatymą, yra priskirtas Gamtos apsaugos tarnybos, kuri šiuo atveju yra rajono ar savivaldybės administracija, kompetencijai. Taigi tai yra administracinio pobūdžio reikalavimas, kuris nėra priskirtas teismų jurisdikcijai ir negali būti įvykdytas nagrinėjant šalutinę bylą pagal Baudžiamojo proceso kodeksą. Tokia išvada galioja neatsižvelgiant į tai, kad nukentėjęs yra savivaldybė, kurios teritorijoje įvyko neteisėtas medžių kirtimas; ji taikytina ir Slovakijos Respublikai, kuriai atstovauja kompetentinga rajono įstaiga, jeigu ta rajono įstaiga veikia kaip nukentėjusioji šalis baudžiamajame procese.

30 Čekijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus didžiosios kolegijos nutarimas, paskelbtas Sprendimų rinkinyje Nr. R 39/2014¹⁵

Valstybės reikalavimas, susidaręs dėl išvengto (nesumokėto) mokesčio, yra teisė į kompensaciją už žalą, kurios kompetentingas mokesčių administratorius negali įgyvendinti asmeniui, kuriam tenka prievolė sumokėti mokesį, iškeltoje baudžiamojoje byloje. Todėl būtina, kad teismas pagrindinio posėdžio pradžioje priimtoje nutartyje nuspręstų, kad nukentėjusioji šalis negali pasinaudoti teise į žalos atlyginimą baudžiamojoje byloje (kuri yra šalutinio pobūdžio). Vėliau, priimdamas nuosprendį, teismas nebespręstų dėl tos teisės įgyvendinimo.

Į teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimą baudžiamojoje (šalutinėje) byloje galima atsižvelgti tik tuo atveju, jeigu iš surinktų įrodymų aiškėja, kad įtariamasis, kuris veikia juridinio asmens vardu, išvengė pajamų mokesčio (arba kito mokesčio), kurį turėjo sumokėti tas juridinis asmuo, kuriam mokesčių administratorius pateikė pranešimą apie mokesčio dydį, pagal kurį turėjo būti apskaičiuota faktinė mokėtina mokesčio suma, bet aišku, kad tas pranešimas apie mokesčio dydį nėra įvykdomas, nes juridinis asmuo neturi jokio turto, į kurį gali būti nukreipiamas

¹⁵ Atsižvelgiant į anksčiau išplėtotus teisinius argumentus ir abiejų teisės sistemų artumą, šis teismas taip pat remiasi Čekijos jurisprudencija. Remiantis Čekoslovakijos Socialistinės Respublikos Aukščiausiojo Teismo suformuota jurisprudencija, valstybės reikalavimas sumokėti mokesčius yra ne teisė gauti kompensaciją už žalą, patirtą dėl nusikalstamos veikos, susijusios su mokesčių vengimu, o tiesiogiai iš įstatymų kylanti teisė. Todėl tai nėra teisė, kurią kompetentinga mokesčių institucija galėtų įgyvendinti šalutinėje byloje.

išieškojimas. Akcinės bendrovės arba ribotos atsakomybės bendrovės atveju, jeigu įtariamasis yra valdymo organo narys, reikia atsakyti į klausimą, ar tokiu atveju jis neturi pareigos suteikti garantiją, dėl kurios šalutinėje byloje galėtų būti įpareigotas atlyginti padarytą žalą arba sugrąžinti sumą, kuria neteisėtai praturtėjo vykdydamas nusikalstamą veiką. Į teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimą taip pat būtų galima atsižvelgti tuo atveju, jeigu būtų galima nustatyti įtariamojo atsakomybę, kurią jis užsitraukia ne kaip asmuo, kuris privalo sumokėti išvengtą (ar nesumokėtą) mokestį, o kaip asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, dėl kurios buvo padaryta žala, arba dėl neteisėto praturtėjimo vykdan tą nusikalstamą veiklą.

- 31 Paskesnėje jurisprudencijoje remdamasis Nuomone Tpj 39–60/2017, Slovakijos Respublikos Aukščiausiasis Teismas¹⁶ panaikino Specializuoto baudžiamųjų bylų teismo sprendimų rezoliucinę dalį, kurioje pirmosios instancijos teismas buvo priteisęs iš kaltinamojo žalos atlyginimą, lygų sukčiaujant gautos dotacijos, subsidijos ar kitos iš valstybės biudžeto arba Europos Sąjungos biudžeto gautos finansinės paramos sumai, teigdamas, kad tai yra (buvo) ne žalos atlyginimas baudžiamajame procese, o pagal viešosios teisės normas turima teisė susigrąžinti neatlygintą finansinę pagalbą, kurios turinį ir dydį reglamentuoja atitinkamos administracinės taisyklės, todėl šį klausimą gali nagrinėti administraciniai teismai.
- 32 Ankstesnėje jurisprudencijoje teismai visada reikalavė, kad kaltinamasis atlygintų žalą, patirtą dėl sukčiaujant gautos subsidijos ar valstybės pagalbos, jei būdavo įrodyta, kad jis sukčiavo.
- 33 Praktikoje vadovaujantis minėta nuomone valstybės atstovas, kaip nukentėjusioji šalis, nereikalauja žalos atlyginimo mokestinėse baudžiamosiose bylose, remdamasis tuo, kad jis yra neįmanomas. Tam tikrais atvejais ikiteisminio tyrimo institucijos net neišklauso prokuratūros, kaip nukentėjusiosios šalies, ikiteisminio tyrimo etapu, taip užkirsdamos kelią galimybei tinkamai ir laiku pareikalauti žalos atlyginimo¹⁷.
- 34 Tokią pat padėties raidą galima numatyti ir tuo atveju, kai vykdomas baudžiamasis persekiojimas už sukčiavimą subsidijų srityje ir už Europos Sąjungos finansiniams interesams kenkiančias nusikalstamas veikas.

¹⁶ Slovakijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 15 d. Sprendimas <...> [bylos numeris], 2019 m. sausio 23 d. Sprendimas <...> [bylos Nr.], 2019 m. kovo 20 d. Sprendimas <...> [bylos numeris], priimti kitose baudžiamosiose bylose, kurios skiriasi nuo tos, dėl kurios teikiamas šis prašymas priimti prejudicinį sprendimą.

¹⁷ 2016 m. lapkričio 30 d. Specializuoto baudžiamųjų bylų teismo nutartis <...> [bylos numeris] byloje dėl mokesčių slėpimo ir per didelės 7 459 853,45 EUR pridėtinės vertės mokesčio atskaitos, kuria kaltinimas buvo atmetas ir byla buvo sugrąžinta prokuratūrai dėl sunkaus nukentėjusiojo teisių pažeidimo.

IV. Europos Sąjungos jurisprudencija

- 35 2015 m. rugsėjo 8 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Taricco*, C-105/14, sprendimai, priimti atsižvelgiant į 2017 m. gruodžio 5 d. Sprendimą *[A. S] ir M. B.*, C-42/17, ir 2019 m. sausio 17 d. Sprendimą *Dzivev ir kt.*, C-310/16, ir kiti.
- 36 2008 m. kovo 13 d. Teisingumo Teismo sprendimas sujungtose bylose *Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening ir kt.*, C-383/06 ir C-385/06, ir 2011 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Chambre de commerce et d'industrie de l'Indre*, C-465/10.

V. Specializuoto baudžiamųjų bylų teismo nuomonė

- 37 Juridiniai asmenys, daugiausia ribotos atsakomybės bendrovės, kuriomis pažeidėjai pasinaudoja nusikalstamoms veikoms vykdyti ir kurios yra dotacijos gavėjos, visais atvejais galiausiai neturi beveik jokio turto. Todėl suteiktos dotacijos iš jų išreikalauti negalima.
- 38 Administracinėje byloje kompetentinga nacionalinė institucija sugrąžinti neteisėtai gautą dotaciją gali įpareigoti tik tai jos gavėją, t. y. juridinį asmenį, bet ne jo narį ar direktorių, ir, jokių atveju, trečiąją šalį, kuri dažnai būna susijusi su visa nusikalstama veika.
- 39 Teisiniu požiūriu neįmanoma ir pasinaudoti galimybe skirti Baudžiamojo kodekso 58 straipsnyje numatytą turto konfiskavimo bausmę. Jeigu valstybė nepareiškia skolinio reikalavimo, dėl kurio gali būti iškelta bankroto byla¹⁸, jos pretenzijas, kad būtų skirta turto konfiskavimo bausmė, galima patenkinti tik tai po to, kai patenkinami visų bankrutuojančiojo kreditorių reikalavimai ir sugrąžinamos visos bankrutuojančiajam mokėtinos sumos¹⁹. Visais šiam teismui žinomais atvejais nuteistųjų turto nepakako netgi minėtiems reikalavimams padengti, jau nekalbant apie [paskesnių] valstybės reikalavimų patenkinimą.
- 40 Lemiamas kriterijus priimant sprendimą dėl teisės į žalos atlyginimą turėtų būti susijęs su atitinkamų asmenų pobūdžiu ir atsakomybės santykiais tarp valstybės, kaip nukentėjusiosios šalies, ir asmens, teisėtai nuteisto už nusikalstamą veiką, užsimezguliais dėl pastarojo nusikalstamos veikos, neatsižvelgiant į esminį teisinį pagrindą.

¹⁸ Pagal *Zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii* (Įstatymas Nr. 7/2005 dėl bankroto bylų ir restruktūrizavimo) 107a straipsnio 1 dalį, jeigu jurisdikciją turintis teismas įteikia bankroto bylų teismui galutinį sprendimą, kuriame nurodoma konfiskuoti turtą, bankroto bylų teisėjas nedelsdamas savo nuožiūra priima sprendimą dėl asmens, kuriam skirta tokia bausmė, bankroto paskelbimo.

¹⁹ Pagal Įstatymo Nr. 7/2005 dėl bankroto procedūrų ir restruktūrizavimo 107a straipsnio 2 dalies d punktą.

- 41 Tuo atveju, kai teismas nusprendžia, kad nukentėjusysis neturi teisės per pagrindinį posėdį įgyvendinti teisės į žalos atlyginimą, tokį sprendimą turi galėti peržiūrėti aukštesnės instancijos teismas. Tai klausimas, kuris yra ypač svarbus siekiant tinkamai ir laiku įgyvendinti savo teises baudžiamajame procese. Nagrinėjamu atveju tai yra savalaikio dotacijos susigrąžinimo atgaline data klausimas. Sprendimo, susijusio su skundu Konstituciniam Teismui, teisminė peržiūra negali būti laikoma pakankama.
- 42 Baudžiamosiose bylose būtina gerbti visų proceso dalyvių, ypač nukentėjusiųjų, teises ir teisėtus interesus. Teorija, kad vienintelis baudžiamojo proceso tikslas – išaiškinti nusikalstamą veiką ir nustatyti kaltininkui skirtiną bausmę, o nukentėjusysis yra svarbus tiktai svarstant žalos atlyginimo klausimą ([angl.] *damaged victim*), turi būti laikoma pasenusia²⁰.
- 43 Nukentėjusiojo padėtis baudžiamajoje byloje ir pagal nacionalinę teisę jam suteiktų teisių apimtis negali būti akivaizdžiai neproporcingos prokuroro ir kaltinamojo padėčiai ir teisėms, nacionalinės teisės sistemoje nustatytoms pagal teisingo bylos nagrinėjimo ir lygiateisiškumo reikalavimus.
- 44 Nors Teisingumo Teismas savo sprendimais bylose C-205/09 ir C-467/05 neišplėtė sąvokos „auka“ sampratos taip, kad į ją būtų įtraukti ir juridiniai asmenys, šis teismas mano, kad teisė į aktyvų nukentėjusiojo dalyvavimą baudžiamajame procese ir teisė į žalos atlyginimą baudžiamajoje byloje²¹ gali būti suteiktos ir juridiniams asmenims bei valstybei²², nes yra būtinos siekiant veiksmingai apsaugoti jų nuosavybės teises²³, ir tai nėra teisės, kurios dėl savo pobūdžio gali būti suteiktos tik fiziniam asmeniui kaip jaučiančiai būtybei.
- 45 Valstybės biudžeto ar ES biudžeto lėšų stoka matyti iš valstybės teikiamų paslaugų (švietimo, sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, mokslo ir sporto rėmimo, regioninės plėtros ir t. t.) apimties ir kokybės.

²⁰ Baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnyje tyrėjams ir teisėjams taikoma tvarka reglamentuojama taip, kad nusikalstama veika būtų tinkamai [t. y. teisingai] nustatyta, o kaltininkai būtų teisingai nubausti pagal įstatymus, gerbiant pagrindines fizinių ir juridinių asmenų teises ir laisves. Nepaisant to, praktikoje nukentėjusioji šalis išlieka baudžiamojo proceso interesų užribyje: žr., pavyzdžiui, 2018 m. gruodžio 11 d. EŽTT sprendimą byloje *Lakatošová ir Lakatoš prieš Slovakijos Respubliką*, Nr. 655/16.

²¹ 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR (OL L 315, 2012, p. 57), preambulės 20 konstatuojamoji dalis ir 16 straipsnis; nukentėjusiojo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį.

²² Valstybė, kaip nukentėjusysis, baudžiamajame procese turi juridinio asmens statusą.

²³ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 17 straipsnis; „Protection of the EU Charter for Private Legal Entities and Public Authorities. The Personal Scope of Fundamental Rights within Europe Compared“, op. cit.

- 46 Pirmiau paminėti dalykai yra svarbūs ir atsižvelgiant į senaties termino nutraukimą bei į kliūtį, susidariusią dėl to, kad ginčas buvo nagrinėjamas tuo metu, kai buvo pateiktas prašymas atlyginti žalą baudžiamojoje byloje²⁴, o civilinių bylų teisėjas buvo saistomas sprendimo, kuriame buvo nustatyta, jog nusikalstama veika buvo padaryta²⁵. Jeigu būtų vadovaujamosi dabartine jurisprudencija, valstybės, kaip nukentėjusiojo, teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimas būtų neveiksmingas, o senaties terminas baudžiamojo proceso metu būtų skaičiuojamas toliau. Nukentėjusiosios šalies, kuri sąžiningai rėmėsi iki šiol suformuota jurisprudencija, teisės senaties terminas pasibaigtų be jos kaltės.
- 47 Dėl trečiojo klausimo šis teismas mano, kad lemiamas kriterijus yra faktinis bendrovių veiklos ir valdymo būdas. Jeigu įsteigiamos kelios ribotos atsakomybės bendrovės, kurios iš esmės sudaro tik centralizuotai valdomą patronuojamųjų įmonių sistemą, teikiant valstybės pagalbą pagal *de minimis* schemą jos turi būti laikomos ta pačia įmone. Aiškinant priešingai, valstybės pagalba būtų susieta tarpusavyje ir būtų išvengta valstybės pagalbai nustatytos viršutinės finansinės ribos taikymo.
- 48 Dėl ketvirtojo klausimo šis teismas laikosi nuomonės, kad į patirtos žalos sumą taip pat būtina įskaičiuoti realiai patirtas ir tiksliai dokumentuotas faktines išlaidas bei dotacijos panaudojimą [taigi, negalima į tai neatsižvelgti], jeigu baudžiamojo proceso metu nustatoma, kad nuo pat pradžių ketinta sukčiauti, ir jeigu tai buvo būtinos lėšų gavėjo išlaidos, t. y. su nusikalstama veika susiję nuostoliai. Todėl negalima manyti, kad tos lėšos buvo panaudotos būtent tam tikslui, kuriam buvo suteiktos.

<...> [pranešimas apie apeliacinį skundą]

Pezinokas, 2019 m. liepos 24 d.

<...>

[teismo pirmininko vardas ir pavardė]

²⁴ *Zákon č. 40/1964, Občiansky zákonník* (Civilinis kodeksas) 112 straipsnis.

²⁵ *Zákon č. 160/2015, Civilný sporový poriadok* (Civilinio proceso kodeksas) 193 straipsnis.